

Szanowni Państwo,

od roku 1989 transformację postkomunistycznej Europy określa się jako budowę społeczeństwa obywatelskiego w poszczególnych krajach, wiążącą się z odzyskiwaniem niepodległości, odtwarzaniem suwerennego państwa, odbudową wspólnoty politycznej, a nade wszystko z uwrażliwianiem obywatela na odpowiedzialność za społeczeństwo i dobro wspólne. 50 lat panowania systemu totalitarnego w Polsce sprawiło, że społeczeństwo w dużej mierze zatraciło poczucie odpowiedzialności za to, co stanowiło i stanowi wspólny dorobek wielu pokoleń tego narodu. Po kilkunastu latach od podjęcia ustrojowych przemian czas na poważną refleksję nad szeroko rozumianą edukacją w sferze życia społecznego, na zastanowienie się nad tym, czym żyje i czym żywi się społeczeństwo, oraz ku czemu pragnie dążyć. A zatem, również nad tym, jak społeczność ta pojmuje swoje dobro wspólne i w jaki sposób chce je urzeczywistnić.

Dzisiejszy człowiek, a szczególnie młody, skłonny jest raczej do zamykania się we własnym świecie wartości, kultury, religii, przekonań zaniedbując otaczający go świat ze wszystkimi walorami, które w sobie niesie. Zauważa się także niepokojące zjawisko braku poczucia patriotyzmu rozumianego jako odpowiedzialność za losy państwa, ojczyzny i jej dóbr. Do tego jeszcze należy dołączyć jakże ważny problem dziedzictwa kulturowego i troski o nie.

Oświeceniowe hasło z czasów Komisji Edukacji Narodowej jest ciągle aktualne: *Takie będą Rzeczypospolite, jakie ich młodzieży chowanie*. Dlatego też w budowaniu nowej rzeczywistości społecznej, w wychowywaniu do postawy odpowiedzialności i troski za to, co wspólnie tworzymy w każdej dziedzinie życia oraz w poczuciu dziejowego wyzwania, by solidarnie wykorzystywać szansę na lepszą i bardziej godną człowieka przyszłość, szczególną uwagę należy skierować na właściwe wychowywanie młodego pokolenia Polaków.

W niniejszym numerze „Horyzontów Wychowania” pragniemy się zająć nader ważnym problemem społecznym, a mianowicie refleksją nad wychowaniem, szczególnie młodych ludzi do postaw odpowiedzialności za społeczeństwo i jego kulturowe i narodowe dobra.

W pierwszym z prezentowanych artykułów Barbara Niemiec podejmuje zagadnienie odpowiedzialności społecznej w oparciu o myśl filozoficzną w zastosowaniu jej w praktyce wychowawczej. Odpowiedzialność społeczną definiuje jako rodzaj relacji łączącej sprawcę z jego czynem stanowiącym odpowiedź na jakąś wartość. Tomasz Homa SJ zarysowuje kształt ideału człowieka i obywatela, pożądanego przez społeczeństwo, a wychowywanego przez konkretne warunki kulturowe i polityczne. Temat podjęty przez autora jest tym bardziej istotny, iż podsuwa kilka myśli w kontekście postępującej demokratyzacji w Polsce i jednoczącej się Europy.

Koniecznym wydaje się sięgnięcie do czasów przeszłych, by przyjrzeć się, w jaki sposób ówczesne systemy wychowawcze troszczyły się o edukację dobrego obywatela. Niewątpliwie wiek XVIII w Polsce zapoczątkował wiele pozytywnych przemian w polskiej edukacji, a to przede wszystkim za sprawą pijara Stanisława Konarskiego i *Collegium Nobilium*, Szkoły Rycerskiej Korpusu Kadetów utworzonej przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego w Warszawie oraz reformy szkolnej, przeprowadzonej po 1773 r. przez Komisję Edukacji Narodowej. Te zagadnienia przedstawia wnikliwie Kalina Bartnicka. Tę samą problematykę historyczną podejmuje Kazimierz Puchowski, aczkolwiek z innej perspektywy. Mówi on o zakładaniu kolegiów, które miało być reakcją jezuitów, pijarów i teatynów na oczekiwania państwa, by kształcić elity zdolne podjąć konieczne na ówczesne czasy reformy. Autor dokonuje krótkiego porównania i zestawienia działalności kolegiów szlacheckich prowadzonych przez poszczególne zakony, jednak najwięcej uwagi poświęca kolegiom jezuickim. Celem kształcenia w kolegiach jezuickich w Rzeczypospolitej było kształtowanie wzorowych obywateli, przepojonych religijnością i patriotyzmem.

Przenosząc wątek myślowy wychowania do odpowiedzialności społecznej w dzisiejsze czasy biskup Kazimierz Nycz

podejmuje ten temat z punktu widzenia Kościoła powszechnego, przedstawiając krótko nauczanie Soboru Watykańskiego II oraz Kościoła w Polsce w obszarze katechizacji i poprzez korelację przedmiotową w szkole. Autor zauważa, iż integralność formacji obywatelskiej musi polegać na niwelowaniu rozdźwięku między wiarą i życiem codziennym, „światem duchowym” i „światem świeckim”. Wychowaniem obywatelskim powinni się zajmować ludzie kompetentni, patrzący na świat i jego problemy krytycznie, ale z nadzieją. Z odpowiedzialności za społeczeństwo i państwo wypływa postawa patriotyzmu, która dla wielu, szczególnie młodego pokolenia, wydaje się pojęciem nieco archaicznym. Tymczasem Paweł Kuglarz w swoim artykule próbuje przedstawić to zagadnienie w duchu pojawiających się nadziei. Biorąc pod uwagę historyczne zmiany rozwoju tego pojęcia uważa, że dzisiaj patriotyzm oznacza przede wszystkim pracę u podstaw, pracę dla samego siebie rozumianą jednocześnie jako pracę dla całego społeczeństwa. Współczesny patriotyzm musi iść w parze z przekonaniem, że każda ojczyzna jest częścią wielkiej, światowej ojczyzny. Potrzeba zatem postawy otwartości na innych i świadomości, że w duchowo-kulturowym odrodzeniu tradycji lokalnych dokonuje się podniesienie etycznego poziomu stosunków międzyludzkich.

Poważnym ubogaceniem analizy naszego zagadnienia są artykuły z Wielkiej Brytanii, Izraela i Stanów Zjednoczonych. Najpierw William K. Kay mówi o pięciu faktorach mających naczelną znaczenie dla społecznego i moralnego wychowywania młodzieży w XIX i XX wieku w Wielkiej Brytanii, a mianowicie: Kościoły, szkoły, rodziny, wspólnoty i procesy industrializacji. Chodzi o to, by wszystkie one umiały współżyć w integralnej symbiozie. Następnie Zehavit Gross dokonuje analizy charakterystyki tożsamości oraz wychowania w Izraelu wskazując na ich historyczną złożoność. Współczesny system edukacyjny w Izraelu staje przed trzema zasadniczymi wyzwaniami w sferze ideologicznej, społecznej oraz administracyjnej. W związku z tym system edukacyjny ma kształtować nowego, wielokulturowego Żyda, który będzie zdolny wypracować dialektyczne stanowisko wobec nieodłącznych konfliktów, wykorzystując bogactwo historii i tradycji Izraela. W ostatnim artykule niniejszego numeru Jane L. Curry

opisuje zmiany zachodzące w amerykańskim szkolnictwie wyższym. Obserwuje się przejście od sytuacji, w której profesorowie dostarczają informacji studentom, do modelu, w którym kadra profesorska pomaga oraz ocenia studentów i ich naukę. Zmiana systemu ewaluacji studentów przeniesiona została również na ewaluację profesorów przez studentów. W ten sposób zauważa się bardziej dialogowy charakter systemów wychowawczych. Na koniec autorka przedstawia założenia edukacyjne w jezuickich uniwersytetach w Stanach Zjednoczonych, cechujące się wysokim poziomem intelektualnym, właściwym przygotowaniem profesjonalnym i wrażliwością na sprawiedliwość i odpowiedzialność społeczną.

Szanowni Państwo,

końcem maja tego roku rozpoczęliśmy cykl spotkań *Dysputy wokół Horyzontów Wychowania*, których celem jest dyskusja akademicka na tematy zawarte w każdorazowym numerze naszego czasopisma. Będziemy się dzielić z Państwem owocami tych spotkań, jednocześnie zachęcając do wymiany poglądów i krytycznych ocen.

Z nadzieją, iż treści zawarte w piątym numerze „Horyzontów Wychowania” pozwolą na głębszą refleksję nad postawą odpowiedzialności za dobro wspólne i lepszą przyszłość, życzymy miłej lektury.

Wit Pasierbek SJ